

“Encara hi som”

Quintí Casals

La revisió que plantejem sobre el llibre *Lleida, problema i realitat*, publicat a Lleida el 1967, a les primeres pàgines de la revista ARTS, ens transporta a la realitat de la ciutat de Lleida i el seu entorn 57 anys després de l'aparició d'aquesta emblemàtica obra coral.

Aquells pioners del pensament contemporani ponentí encapçalats per Josep Vallverdú (Josep Lladonosa, Francesc Porta, Simeó Miquel i el pare Joan Gabernet) tenien les idees molt clares de com defensar la catalanitat de Lleida davant els atacs uniformadors franquistes. Lleida els deu gran part de la seva actual i indiscutible identitat catalana. Ells van ser la corretja de transmissió de la seva catalanitat anterior a la Guerra Civil i la posterior al franquisme tardà, que pretenia alinear Lleida a una realitat que no era la seva. Sens dubte, la seva contribució va més enllà de la cultura i s'insereix en la dermis i epidermis social lleidatana, fins al punt que va marcar ineludiblement les contribucions teòriques dels llibres i articles elaborats per les generacions posteriors de la Transició i la modernitat a Lleida.

“Hom s'adona que rellegint *Lleida, problema i realitat* gran part de les reflexions dels cinc autors que van fer possible l'obra romanen en plena actualitat”

Mapa copiat d'un llibre de text a *Correo Catalán*, 20 de gener de 1967, en el qual es pot observar el mapa de Catalunya sense la província de Lleida

Un llibre, com recorda amb enyorança a l'article inicial del monogràfic el centenari i sempre brillant Josep Vallverdú, que va coordinar amb enormes dificultats per l'oposició de l'aparell dirigent franquista de la dècada de 1960. Un Vallverdú que va tenir la valentia, juntament amb els seus companys de viatge, d'escriure en català i de Catalunya a Lleida, quan això t'abocava a la indiferència de l'oficialitat i la sospita policial.

A banda de la dificultat per escriure un llibre que bàsicament deia que Lleida era catalana en un moment en què els franquistes pretenien integrar-la en una regió anomenada Valle de l'Ebro amb les províncies aragoneses, La Rioja i, fins i tot, Navarra, hom s'adona que

Seu Vella, llevant-se la boira.
Foto: Francesc Català

rellegint *Lleida, problema i realitat* gran part de les reflexions dels cinc autors que van fer possible l'obra romanen en plena actualitat i continuen marcant el pols de les relacions de Lleida amb Ponent, Catalunya i Espanya. Així ho acrediten des de sis àmbits diferents els sis articulistes escollits per donar cos a aquest monogràfic: Miquel Pueyo, Ramon Morell, Antonieta Jarne, Ignasi Aldomà, Magda Ballester i Marc Macià, els quals han fet l'esforç de revisar la realitat de Lleida i el seu entorn en començar la segona dècada del segle XXI.

De fet, si em permeteu la llicència, la gran conclusió després d'aquesta embafada lleidatana que he tingut és que els lleidatans "encara hi som", amb tots els nostres alls i cebes. Res de diferent al que Francesc Porta (per què no va escriure més aquest home?!) deia el 1967 al capítol "Lleida, la gran desconeguda", del multicitat *Lleida, problema i realitat* (p. 65): "Per començar, i mirat des de fora, des de la Catalunya costanera i oriental, cal anunciar un primer concepte obvi i sorprenent a la vegada: Lleida és diferent. I el curiós del cas és que la resta dels catalans tenen, efectivament, els lleidatans i llur terra per diferents, però és solament en un cert sentit i en forma més aviat pejorativa, i no arriben, per mandra mental, a treure'n la conclusió correcta i evident, que és la idea de complementarietat dins la realitat catalana total".

Brutal la lucidesa i clarividència de Porta a l'hora d'identificar el fenomen de Lleida, que, per obvi, no descobria res de nou, però que mai fins llavors s'havia detallat. De fet, si repassem la història de Lleida, haurem de concloure que ha estat una ciutat excepcional en l'orbe català. Tal com afirmava Miquel Pueyo en el capítol "Més enllà de la boira daurada", dins *Lleida, l'extrema* (1996), Lleida pot donar lliçons de supervivència històrica. Però més enllà de situar les desfetes al llarg de la història, com va fer Josep Lladonosa al seu capítol de *Lleida, problema i realitat*, les quals han minvat el seu potencial urbà i humà cíclicament, el missatge positiu de Pueyo és que "**encara hi som**".

Perquè, com diu Ignasi Aldomà: "Vivim en el nostre petit país lleidatà al ponent de Catalunya, país ignorat de l'ample món (...) I aquesta és la contrada on hem de dur a la pràctica el coneixement i la responsabilitat sobre el nostre entorn, lluny de l'artifici i l'espectacle turístic i digital moderns" (*L'ignot oest*, 2021, p. 330).

Tot plegat, que pot semblar una bajanada per la seva evidència, no ho és tant si ens fixem en la història de la ciutat. Des del coneixement més remot que en tenim, amb els reis ilergets Indíbil i Mandoni, Lleida ha patit molt com a ciutat. Com moltes de les ciutats iberes arrasades pels romans, algunes de les quals van deixar d'existir, com la mítica Athanagium (el Molí de l'Espígol de Tornabous), Lleida ja va patir al segle III abans de la nostra era la seva primera gran ensulsiada.

Però lluny de desaparèixer com Athanagium, Lleida, que té unes característiques geogràfiques que l'han fet perpètua i sempre desitjable per a la conquesta guerrera, es va refundar com a municipi llatí.

El seu punt fort —ciutat enlairada dalt d'un tossal i, per tant, fàcilment defensable, amb el curs del riu Segre molt a prop— ha estat, també, la seva debilitat, ja que tothom, especialment els francesos i els castellans, en els *segles moderns* l'han volguda conquerir. Lleida

ha esdevingut un trofeu al llarg de la història, per la qual cosa mai ha estat en una posició secundària a Ponent: capital ilergeta, municipi romà, capital de la frontera superior d'Al-Andalus i de la taifa posterior, capital universitària del Regne d'Aragó, capital corregimental borbònica absolutista i després provincial liberal i, sempre, capital geogràfica de l'Occident català. Una terra de mestissatge i de pas que només va viure tranquil·la quan va estar integrada a la Corona d'Aragó, ja que, situada al bell mig del seu territori, no era fronterera.

Com diu Josep Vallverdú a *Proses de Ponent* (1970), Lleida és: “[C]apital natural, per damunt de tot, reina dels plans de la Catalunya Nova; les terres més allunyades de Barcelona. Però capital d’una terra tradicionalment pobra, amb pobresa econòmica i pobresa cultural.” Aquesta capitalitat natural històrica de Lleida a l’occident, segons Vallverdú, “l’ha fet senyora i manyora de tota la terra ferma”, tot i que també ha estat la seva fatalitat, ja que com a capital primer de dues entitats definides (l’Ilergèsia i la taifa de Lleida) i, des del segle XVII, porta d’entrada d’una Catalunya mai contenta amb el seu estatus polític a Espanya, sempre li ha tocat rebre, fins al punt que ha estat destruïda diverses vegades (setge del segle XV, tres setges de la guerra dels Segadors 1640–1642, setge de 1707 de la guerra de Successió, el brutal setge francès de 1810 i la presa feixista a trets i bombes de la Guerra Civil el 1938). Probablement per això, com deia Vallverdú el 1970 a *Proses de Ponent* (p. 113), el lleidatà té una “fidelitat de base al sentit pragmàtic dels catalans” que esdevé “la contribució més estimable a la nostra permanència històrica”.

I tot això, em pregunto: no és excepcional dins la història de Catalunya? Ho valoren prou els catalans del segle XXI? Estem igual que denunciava Porta fa 57 anys o hem avançat en el procés de *normalització*? Continuem en el límit marginal català, i no parlo de geografia, o Lleida apareix integrada espiritualment de forma definitiva i en igualtat de condicions en tots els territoris catalans dins la *marca Catalunya*?

Es fa difícil respondre a totes aquestes qüestions. Segurament hem avançat en l'àmbit polític i institucional, però encara resten tics públics i, sobretot, privats a escala social que demostren que tot el que esdevé lleidatà continua sent un element inhòspit per a la resta de catalans. Això els

Catalogne. Lerida juin 1644. El gravat, atorgat a Sébastien de Beaulieu, mostra una batalla de la guerra dels Segadors als voltants de Lleida. L'original és a la Bibliothèque Nationale, Paris. Cabinet des Estampes.
Fons Sol-Torres / Universitat de Lleida

fa caure, a molts catalans no lleidatans, en un fàcil menysteniment vers tot *lo lleidatà*. Una percepció que comparteix, encara avui dia, el geògraf Ignasi Aldomà a *l'Ignot Oest* (2021, p. 12): “No recordarem ara els molts exemples que fan d’aquestes planes de Lleida les grans desconegudes, per no dir les menystingudes, de tots els pobles de la vora: els de Catalunya i els de més enllà.”

Per no fer de l'article un memorial de greuges, només usaré d'exemple del que vull exposar un fet ocorregut el 10 gener de 2020. Aquell dissabte al vespre actuava al programa *Preguntes Freqüents (Faqs)*, de TV3, un dels de més audiència a Catalunya, el grup lleidatà Koers. Després d'interpretar una primera cançó, la presentadora del magazín, Cristina Puig, es feia un embolic preguntant al cantant, del qual sabia ben poca cosa, tot i que el més transcendental era que, entretant, a sota de la cara del perplex solista, Kelly Isaiah, apareixia un rètol que el presentava com un personatge a mig camí “entre Simba i el Cartanyà” i, després, “Entre Nigèria i Ponent”, fent referència al color de la seva pell negra.

Aquest seguit de despropòsits va originar una carta del llavors alcalde de Lleida, Miquel Pueyo, a la presidenta en funcions de la CCMA, Núria Llorach, en què denunciava l’“actitud racista” del programa i en què afirmava “lamento profundament el desconeixement absolut, per part del programa emès, del perfil i dels mèrits dels artistes convidats”. A l'alcalde, el càiron en el qual es llegia «entre Simba i el Cartanyà» no li semblava una “broma”, sinó una realitat que “frega una actitud racista inacceptable i de molt mal gust en relacionar el color de la pell del senyor Isaiah amb un personatge de la factoria Disney. Aquesta comparació, sumada a la menció d'un antic personatge de ficció (Lo Cartanyà), que representa la versió més tòpica i carrinclona dels catalans de terra endins, s'erigeix com una burla que ha ofès profundament els meus conciutadans”.

I no li mancava raó, al paer en cap de Lleida. Ell, un independentista de soca-rel, que sempre ha manifestat una enorme reserva davant la carrinclonada lleidatana, llavors es veia obligat a actuar de forma molt similar a qualsevol “lleidatanista” que denuncia un atac del centralisme supremacista barceloní.

És el que Albert Font Tarrés, en el seu article “Entre Simba i lo Cartanyà”, publicat a *Mèdia.cat* (15.01.2021), denunciava com “un seguit de prejudicis, de falta de referents que puguin explicar una part de la realitat del país i la diversitat d'un territori que TV3, ni la majoria de mitjans catalans, han sabut representar (...), fruit del centralisme institucional”.

Tanmateix, deixant de banda els tics microsupremacistes que tenen alguns catalans de la terra costanera o intermèdia, que el pas del temps, espero no equivocar-me, esborrarà, vull centrar-me en l'anàlisi de la Lleida actual. Llavors, recuperant un paràgraf de Vallverdú, arribo a la conclusió que Lleida “és massa gran en comparació amb el conjunt de terres occidentals”. Sense cap ciutat a prop que li faci ombra, la seva presència en terres ponentines ha determinat, salvant les distàncies, una macrocefàlia similar a la de Barcelona. Alguns autors, com Simeó Miquel al llibre *Lleida, problema i realitat*, o Ramon Morell, Xavier Maurel, i Ignasi Aldomà a *L'economia del*

Segrià. Desenvolupament agrícola i desequilibris sectorials (Barcelona: Caixa d'Estalvis de Catalunya, 1980, p. 281), n'han destacat "el seu caràcter de ciutat comarca. Les relacions econòmiques no s'acaben allí on acaben els límits territorials del municipi. Hi ha tota una continuïtat econòmica entre Lleida i els municipis del seu entorn, i la configuració econòmica de la ciutat només es pot entendre tenint en compte l'estructura econòmica de tota l'horta de Lleida". En aquest sentit, Ignasi Aldomà precisa: "[E]n cada època històrica la ciutat de Lleida ha estès els tentacles sobre l'entorn, a través de les relacions econòmiques i de poder polític i administratiu" (*Ignat Oest*, p. 217-218).

Una realitat en creixement, de moment, sense aturador possible, que es resumeix amb una senzilla dada: el 1900 un de cada 10 habitants de Ponent (Segrià, Garrigues, Urgell, Segarra, Pla d'Urgell i Noguera) vivia a Lleida capital, mentre que el 2020 són 4 de cada 10, és a dir, un 40% de la població es concentra en els 211 quilòmetres quadrats del terme municipal de la capital. De fet, el 1900 Lleida sumava la mateixa població que les altres cinc capitals comarcals de Ponent (Tàrrrega, Mollerussa, Balaguer, les Borges Blanques i Cervera), mentre que el 2020 la capital en tenia una mica més del doble que les altres cinc juntes.

Un espai, aquest, que Antoni Siurana, alcalde de Lleida entre 1979 i 2003, exceptuant el període 1987-1989, definia el 2019 com "la conseqüència històrica d'una ciutat que es troba en la confluència de cinc rius, que ha creat la zona agrícola i ramadera més gran de tota Europa, i [ha generat] molta riquesa, i que ha funcionat bé mentre tot creixia i s'ha convertit en fenomen d'atracció de zones properes".¹ Un territori que Josep Maria Llop, al capítol "Una ciutat dins el territori", escrit per a l'obra coral *Lleida, l'extrema* (p. 81), precisa com la "ciutat de frontera, plana i agrícola. És una cruïlla de fluxos, ben comunicada, dins un territori ampli, i té una gran força simbòlica (...) genera una imatge d'uniformitat. Els tòpics amaguen la diversitat, i la dialèctica, entre aridesa i regadiu, entre horta i ciutat, entre ruralitat i urbanitat". Una Lleida que l'etimòleg català per excel·lència Joan Coromines identifica, al seu *Onomasticon*, de manera clara i taxativa, com "la capital de la Catalunya Occidental". Capital d'un espai que Vallverdú, recuperant de nou una cita d'*Indíbil i la boira*, identifica amb més precisió com a "Ponent". Un Ponent que, tornant de forma inevitable

Notícia sobre l'aparició del llibre "Lleida: problema i realitat".
Diario de Lérida, divendres 30 de juny de 1967, amb els autors, de dreta a esquerra, Josep Vallverdú, Simeó Miquel, Francesc Porta, Josep Lladonosa i el periodista José Antonio Rosell

a Vallverdú (*Proses de Ponent*, p. 9-10), “vol dir la terra occidental catalana del Principat, per contrast amb la zona de la costa, o abocada a la costa, de tendència marítima, d’atracció barcelonina. Això d’una banda; de l’altra, contrast també amb el Pirineu i el Prepirineu oriental (...) Això, en la mentalitat històrica, era la terra ferma”.

Però deixant de banda l’espai geogràfic, és evident que l’aïllament de Lleida en el país ha propiciat també el seu creixement demogràfic durant els segles XX i XXI, i, per tant, ha septuplicat la seva població entre 1900 i 2023 i l’ha consolidat com una ciutat important, fins al punt de ser la segona capital provincial més poblada de Catalunya (Lleida tenia 21.432 habitants el 1900 i en té 142.990 el 2023). En aquest procés de creixement i modernització de la ciutat, que ha augmentat el seu perímetre urbà fins a consolidar gairebé tres eixamples o construir fins a nou ponts i passarel·les que creuen el Segre quan el 1970 només n’havia dos, el Pont Vell per al trànsit rodat i el del ferrocarril, hi ha hagut algunes alcaldies que han estat transcendents en època contemporània. D’aquesta manera, cal destacar els consistoris dirigits pel progressista Manuel Fuster Arnaldo (1842 i 1859-1862) i el republicà Ramon Castejón (1855 i 1872) durant el segle XIX per presentar un projecte d’ampliació de la ciutat a partir de l’enderroc de les muralles, el republicà Humbert Torres (1917-1920), el conservador Josep Pujol (1927-1931) i el socialista Antoni Siurana (1979-2003), per presentar un projecte modernitzador de la ciutat en tots els àmbits i tres moments clau de la seva història durant el segle XX.

En paral·lel, aquest aïllament geogràfic de Lleida com a capital important d’una zona determinada coneguda com a Ponent ha consolidat una forma de ser específica dels seus habitants al llarg de la història, així com uns comportaments que han marcat la vida quotidiana. D’aquesta manera, l’escriptor i farmacèutic Guillem Viladot (Agramunt, 1922 – Barcelona, 1999) valorava en un inèdit “En el frontispici de la ciutat”, recollit a *La ciutat de Lleida i els escriptors* (a cura de Mercè Biosca i Maria Pau Cornadó, 1996, p. 129), que “en aquest compost humà de Ponent que coneixem amb el nom de Lleida ciutat, tant m’hi puc sentir superior com marginat: a l’Horta, al Cargol, al Botiguerisme, a l’Administració espanyola... Perquè encara som alguns qui no ens considerem mai provincians gràcies a la condició pobletana, és a dir, universal”.

No obstant això, el que li passava a Guillem Viladot, poeta visual amb obra exposada a Lo Pardal, centre interpretatiu del seu treball a Agramunt i un dels referents literaris del Ponent contemporani, és que mai va integrar-se del tot a Lleida, la societat de la qual no acabava d’entendre. Com molts dels intel·lectuals de comarques que arriben a Lleida amb ànim de ser reconeguts, Viladot, natural d’Agramunt, se sentia ignorat pels lleidatans de la ciutat. Una cosa similar a Viladot li va passar al lleidatà de naixement i barceloní d’adopció Carles Hac Mor, al segarrenç Manuel de Pedrolo a la noguerenca Teresa Pàmies. Com diuen Emili Bayo i Xavier Macià a *Narradors de Ponent* (Lleida, 1987, p. 11), “aquest és un territori atomitzat (...) ben poc susceptible de generar els elements emotius, simbòlics i referencials que integrin en un sol cos els distints membres de la comunitat”. Això ha fet, en general i seguint Pueyo (“Més enllà de la boira daurada”, p. 25), que “Ponent no pot presumir encara d’una novel·lística que hagi sucuat

pa en el territori ni en els seus referents, mites i símbols”.

Tanmateix, segons em va explicar Josep Vallverdú en una conversa privada, quan Viladot va fer el salt a Barcelona va trobar una indiferència similar, cosa que el va predisposar al treball individual del corredor de fons literari. Per tant, no resulta sorprenent que el 2022 la Generalitat oblidés incloure Viladot en les commemoracions oficials del Departament de Cultura publicades el 21 de desembre de 2021.

En aquest sentit, per analitzar la situació d'atomització i [auto]marginació de Lleida en acabar el franquisme, el Col·legi d'Aparelladors i Arquitectes Tècnics va elaborar un monogràfic titulat *Lleida o la marginació*, en què es debatia aquesta qüestió la tardor de 1976. La conclusió de la Junta de Govern d'aquest col·legi, després de llegir els articles presentats, era que “a Lleida, gairebé sempre li ha tocat el rebre. Perdedors tradicionals de guerres i batalles i fills d'una terra dura, inaccessible inclús, la nostra identitat se singularitza per la continuada necessitat de sobreviure. Quan els trets són esborrats i depurats els millors homes, quan el medi ambient és penós i avar, la supervivència esdevé una difícil tasca col·lectiva; hom pretén encara avui, d'amagar, ignorar o minimitzar el treball del poble lleidatà i, en som molt conscients, sotmetre'l un altre cop, a uns interessos aliens”.²

Aquest equip d'arquitectes i aparelladors dels anys 70 del segle XX, compromesos amb la ciutat i plens de projectes per modernitzar-la, reblava el clau: des de la guerra de Successió s'havien succeït diversos grups dirigents enviats des del centre de la Península que tenien tres punts en comú: (1) eren minoria social, (2) la seva defensa de la unitat territorial espanyola i (3) la seva disposició amb el centralisme. Per contra, la majoria de la població es va situar al marge de les seves decisions, des de 1707 fins a 1975. Aquesta majoria, formada per gent compromesa amb la ciutat, la seva catalanitat i el treball per aixecar-la, només havia pogut gaudir d'una certa presència institucional en petits períodes de temps de la seva història, en els quals es va obrir la participació política a Espanya (Sexenni Democràtic i I República 1868-1873, la Mancomunitat, 1914-1923, i la II República, 1931-1939).

És el que he insistit a destacar en altres articles com la identitat contemporània bicefàlica de Lleida ciutat: d'una banda, els delegats del poder central que manen gairebé sempre i, de l'altra, la població treballadora que ha d'obeir però té la superioritat numèrica i moral. L'esforç d'aquests darrers per obtenir un poder que moralment creien que els corresponia ha ocasionat, com va denunciar Josep Lladonosa a *Lleida, problema i realitat*, les tradicionals sagnies econòmiques

La primera fotografia coneguda, fins al moment, de la silueta urbana de Lleida és la que va fer Charles Clifford (Gal·les, 1819/1820 – Madrid, 1 de gener de 1863) el 6 d'octubre de 1860

i humanes de les seves elits dirigents. Com molt bé precisaven Josep Borrell, Manuel Lladonosa i Víctor Siurana a “Una larga ausencia de 40 años” (CAU, núm. 39, setembre–octubre 1976, p. 30): “No es necesario insistir en la importancia de esta constante sangría, que la pasión de Lleida por las causas perdidas ha ido casi siempre provocando.”

Tanmateix, amb l'arribada de la democràcia a partir de la tardor de 1975 calia establir una sèrie de conclusions sobre el que havia passat fins llavors per construir un futur on tothom tingués els drets individuals i polítics garantits. D'aquesta manera, la principal conclusió dels participants en el monogràfic *Lleida o la marginació* (p. 29) era: “Cabría acaso, aquí y ahora, hacer balance de aquellos rasgos generales –despoblación, caciquismo, desequilibrio, aculturación, etc.–, en los que todos, más o menos y desde nuestra propia esfera de interés hemos coincidido.”

Bé, la història posterior i més immediata ha demostrat que totes aquestes bones intencions i expectatives que mostraven els ponents del monogràfic *Lleida o la marginació* davant l'avenir de la democràcia no es van complir del tot. L'actuació dels intel·lectuals del Grup Pal·las, per protegir el mandat de l'alcalde socialista Antoni Siurana i atacar el projecte del convergent Oronich (1987–1989), va mostrar un comportament social adquirit, fins i tot pel progressisme d'esquerres lleidatà, que tendia al clientelisme per obtenir favors dels que manen, al marge de la seva coloració política.

En èpoques recents, un altre llibre col·lectiu, també liderat per Miquel Pueyo, *Lleida, l'extrema: la societat de Ponent a les acaballes del segle XX* (Lleida: Pagès, 1996), va seguir teoritzant sobre el tret diferencial ponentí i la seva evolució dins el marc català al llarg del segle XX. *Lleida, l'extrema* es presentava com “una reflexió sobre el present i el futur d'unes terres que viuen entre la boira i la calitja i amb la companyia de caragols i cigonyes”. Al llibre, quatre especialistes parlaven dels habitants de les Terres de Lleida des del punt de vista del que pensaven els que hi habitaven i quins mites havien creat (Miquel Pueyo), en quin territori vivien i com l'utilitzaven (Josep Maria Llop), quins costums tenien i si eren feliços (Marta Trepà) i de què vivien i com s'ho manegarien per ser una mica més rics al segle XXI (Ramon Morell).

Entre les seves conclusions, destaquem les de l'economista Ramon Morell, que incitava els lleidatans a “deixar el nostre immobilisme, enterrar-lo definitivament i conquerir unes relacions socials madures i modernes que facin possible que d'una classe dominant però no dirigent no s'hagi passat a una dirigent però no dominant i sí dependent de finals dels 90” (p. 137); la de Marta Trepà, que esperonava a l'associacionisme local per augmentar el debat, l'opinió i la vida lleidatana (p. 99), i, sobretot, la de Miquel Pueyo, que avisava que als polítics lleidatans del segle XXI “els costarà força, però, poder treure el cap a Catalunya, a Espanya o a Europa, fora de l'àmbit de l'agricultura”, el qual s'identifica amb Lleida i Ponent de forma matemàtica, cosa que li fa concloure que “ens manca una certa «normalització»” (p. 13). També cloïa la seva contribució incitant els lleidatans a treballar “com un optimista” i “a ser més tolerants amb nosaltres

mateixos i veure'ns com si sortíssim, rebregats però desperts, de la boira daurada de la nostra història" (p. 42).

En conseqüència, si fem cas dels teòrics locals que han dissertat sobre Ponent en diverses èpoques, haurem d'arribar a la conclusió que, per norma, a Lleida ha estat difícil viure. La duresa del clima, amb la boira de l'hivern i la calor de l'estiu, combinada amb un sòl salvatge, difícil de dominar, tot i el recurs de l'aigua acanalada, han portat la vida de molts lleidatans, molt lligada a les tasques agràries, al límit al llarg de la història. Acostumats a la supervivència, han perfilat un caràcter aspre i sec, reconegut entre els seus habitants i els forasters. Com diu Francesc Canosa al diari *Ara* (09/07/2017): "El lleidatà és Indíbil. És un 4x4. Un panzer. Una navalla suïssa. Una piconadora. Un cos d'elit. El lleidatà és brillo (...) suor i esllomament. (...) Així és perquè aquí tot és duríssim. Realisme al cub. (...) Tot és bestial. Animal. Sideral. Sideral. De tan salvatge el lleidatà s'inventa el surrealisme: perquè el realisme no l'asfixia."

Amb un to més literari, Miquel Pueyo a "Més enllà de la boira daurada" parlava del caràcter lleidatà marcat "per les jugades que ens ha fet la història", cosa que per a ell "ja n'hi ha prou per justificar i disculpar aquesta tendència nostra a la ironia un pèl amarga, a les expansions xarones i a l'humor irreverent i aquesta oscil·lació, una mica desconcertant per a qui no la coneix, entre el sentit de l'humor i l'astracanada sense mesura (...) això ens indueix a caure sovint, per excés, en un *tant me fot* o un *posa-m'ho aquí que no tinc butxaques*, més aviat immobilistes i inhibits que transformadors i revolucionaris" (p. 28-29).

Potser per això David Esterri, que dona vida a Lo Pardal Roquer, afirma en la seva cançó *Soc de l'Oest* que els lleidatans són "homes que s'aferren a les seves tradicions / gent de terra, gent de foc / en una frontera on la mentida no hi té lloc / on es creuen els camins dels odis i els rancors / i els destins de les nacions."

Canosa hi posa ironia; Pueyo, literatura, i Esterri, lírica, a la realitat d'alguna de les *virtuts* lleidatanes, és evident, però cap dels tres s'atreveix a explicar que a Lleida tothom sap que per ser profeta ha calgut pertànyer, fins al segle XX, al club oficial de torn, fos quin fos en cada moment i dominés la branca que dominés (esportiva, política,

La Seu Vella i a sota el barri del Canyeret, avui desaparegut.
Fotografia de Moliné i Albareda de Lleida el 1871. Font: "Lleida 1871".
Catàleg de l'exposició *Lleida 1871*:
***la visita d'Amadeu I de Savoia*. Universitat de Lleida, 2000**

**Lleida, amb la seva imatge més típica,
estiu de 2021**

cultural, econòmica...). Per contra, segons Aldomà, l'individualisme és ben notori les dues primeres dècades del segle XXI: "Tant pels interessos més dispersos de les noves elits lleidatanes, com per la puixança adquirida per les empreses foranes en tots els àmbits de la vida urbana, la capital ponentina s'aclima als nous temps i adopta els models que funcionen arreu d'occident." Amb tot, "no estem en el temps d'una burgesia local lliure i emprenedora (...). El que queda d'autonomia en les decisions econòmiques i la construcció de la nostra ciutat es cou als ajuntaments (...). Estem davant un paisatge urbà eminentment polític" (*L'Ignot Oest*, p. 203 i 207).

Per això la Lleida del primer quart del segle XXI és més que mai una consolidada identitat contemporània bicefàlica en lluita, però amb una realitat diferent a la del franquisme o la Transició. Avui la dicotomia política dels que cerquen el favor és present entre el socialisme que ha tornat a governar la Paeria des del maig de 2023 versus el nacionalisme catalanista que l'havia governat els quatre anys anteriors. Gairebé un *fifty fifty* del qual escaparan els genis independents que segueixin les passes del tipògraf Enric Crous, el qual, valent, un dia de 1935, davant el que considerava immobilitisme i provincianisme de Lleida, va rebentar: "*És una MERDA*"³.

1. DIÀLEG ALCALDES.EU, Lleida, 1 de febrer de 2019: "El futur de Lleida", Alcaldes: <http://alcaldes.eu/articulo/1847>.

2. "Presentació", Junta, de Govern de la Delegació de Lleida del Col·legi d'Aparelladors i Arquitectes Tècnics, CAU, núm. 39 (setembre-octubre 1976).

3. CROUS, Enric. "Justificació i acusació personal", *Art*, número 10, 1934, p. 2.